

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 65.01:330.131.7

Скриньковський Руслан Миколайович

кандидат економічних наук, професор, професор кафедри

Львівський університет бізнесу та права

Скрыньковский Руслан Николаевич

кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры

Львовский университет бизнеса и права

Skrynkovskyu Ruslan

PhD in Economics, Professor, Professor of the Department

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-2180-8055

Крамар Олег Михайлович

кандидат економічних наук, радник голови

Тернопільської обласної державної адміністрації

Крамар Олег Михайлович

кандидат экономических наук, советник главы

Тернопольской областной государственной администрации

Kramar Oleh

PhD in Economics, Advisor to the Head of the

Ternopil Regional State Administration

ORCID: 0000-0002-0870-0365

Замула Христина Петрівна

голова

Львівської районної державної адміністрації Львівської області

Замула Кристина Петровна

глава

Львовской районной государственной администрации Львовской области

Zamula Khrystyna

Head of the

Lviv District State Administration of the Lviv Region

ORCID: 0000-0003-2773-7099

Хмиз Василь Тадейович

кандидат сільськогосподарських наук, директор

Приватне підприємство «ЄВРОЗЕМБУД»

Хмыз Василий Тадеевич

кандидат сельскохозяйственных наук, директор

Частное предприятие «ЄВРОЗЕМБУД»

Khmyz Vasyl

PhD in Agricultural Sciences, Director

YEVIROZEMBUD Private Enterprise

ORCID: 0000-0002-0026-5979

Візняк Юрій Ярославович

кандидат економічних наук, депутат

Львівської обласної ради V, VI та VII скликань

Визняк Юрий Ярославович

кандидат экономических наук, депутат

Львовского областного совета V, VI и VII созывов

Vizniak Yurii

PhD in Economics, Deputy of the

Lviv Regional Council of the 5th, 6th and 7th convocations

ORCID: 0000-0003-3394-0448

Гудима Віталій Валерійович

кандидат юридичних наук, викладач кафедри

Львівський університет бізнесу та права

Гудыма Виталий Валерьевич

кандидат юридических наук, преподаватель кафедры

Львовский университет бизнеса и права

Hudyma Vitaliy

PhD in Law, Lecturer of the Department

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0001-6708-3910

Горбонос Федір Володимирович

доктор економічних наук, професор, ректор

Львівський університет бізнесу та права

Gorbonos Fedir Vladimirovich

доктор экономических наук, профессор, ректор

Львовский университет бизнеса и права

Horbonos Fedir

D. Sc. (Economics), Professor, Rector

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-6563-9847

Тиркало Юрій Євгенійович

аспірант

Національного університету «Львівська політехніка»

Tyrkalo Yuriy Evgenievich

аспирант

Национального университета «Львовская политехника»

Tyrkalo Yuriy

Postgraduate Student of the

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0003-2535-4238

Павленчик Наталія Федорівна

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри

Львівський державний університет

фізичної культури імені Івана Боберського

Павленчик Наталья Федоровна

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой

Львовский государственный университет

физической культуры имени Ивана Боберского

Pavlenchyk Nataliia

D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj

ORCID: 0000-0001-6164-5644

**ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ
ОСОБЕННОСТИ УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИМИ РИСКАМИ
FEATURES OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR
ENTREPRENEURIAL RISK MANAGEMENT**

***Анотація.** У статті розкрито особливості обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькими ризиками. З'ясовано, що підприємницький ризик являє собою певне діяння, внаслідок реалізації якого суб'єкт господарювання може зазнати втрат. Доведено, що підприємницькі ризики доцільно класифікувати за специфікою походження, специфікою правового урегулювання, специфікою галузевої приналежності, специфікою наслідків, специфікою тривалості впливу підприємницького ризику, специфікою волевиявлення, специфікою форми, специфікою рівня типовості, специфікою рівня обґрунтованості,*

специфікою можливості оцінювання та врегулювання впливу, специфікою можливості страхування підприємницьких ризиків, специфікою виникнення підприємницьких ризиків за джерелами виникнення, специфікою масштабності впливу, специфікою рівня втрат та специфікою характеру. Встановлено, що процес управління підприємницькими ризиками являє собою процес управління діяльністю суб'єкта господарювання як в цілому, так і окремими її частинами, і при цьому враховується управління не тільки наявними ризиками, але і потенційними підприємницькими ризиками в просторово-часовому вимірі, що можуть виникнути у перспективі під час здійснення підприємницької діяльності. Визначено, що процес управління підприємницькими ризиками повинен враховувати етап підготовки і реалізації відповідних заходів щодо зниження рівня небезпеки від ухвалення помилкових управлінських рішень суб'єктами підприємництва, етап зниження впливу можливих негативних наслідків, що можуть наступити, особливо тоді, якщо суб'єкт господарювання функціонує в неочікуваних змінах та тривожних тенденціях розвитку, а також етап розробки і реалізації Декларації з управління ризиками і Програми управління ризиками. Встановлено, що важливою інформацією, за якою можна оцінити ймовірність настання підприємницьких ризиків, є бухгалтерська звітність. Зазначено, що у перспективі подальших досліджень рекомендується дослідити підприємницькі ризики в Україні у контексті таких аспектів, як причини, наслідки та управління.

Ключові слова: *підприємницький ризик, суб'єкт господарювання, обліково-аналітичне забезпечення, процес управління підприємницькими ризиками, інформація, бухгалтерський облік та фінансова звітність.*

Анотація. *В статті раскрыты особенности учетно-аналитического обеспечения управления предпринимательскими рисками.*

Выяснено, что предпринимательский риск представляет собой определенное деяние, в результате реализации которого субъект хозяйствования может понести потери. Доказано, что предпринимательские риски целесообразно классифицировать по специфике происхождения, специфике правового урегулирования, специфике отраслевой принадлежности, специфике последствий, специфике длительности воздействия предпринимательского риска, специфике волеизъявления, специфике формы, специфике уровня типичности, специфике уровня обоснованности, специфике возможности оценки и урегулирования воздействия, специфике возможности страхования предпринимательских рисков, специфике возникновения предпринимательских рисков по источникам возникновения, специфике масштабности воздействия, специфике уровня потерь и специфике характера. Установлено, что процесс управления предпринимательскими рисками представляет собой процесс управления деятельностью субъекта хозяйствования как в целом, так и отдельными его частями, и при этом учитывается управление не только имеющимися рисками, но и потенциальными предпринимательскими рисками в пространственно-временном измерении, которые могут возникнуть в перспективе при осуществлении предпринимательской деятельности. Определено, что процесс управления предпринимательскими рисками должен учитывать этап подготовки и реализации соответствующих мер по снижению уровня опасности от принятия ложных управленческих решений субъектами предпринимательства, этап снижения влияния возможных негативных последствий, которые могут наступить, особенно тогда, если субъект хозяйствования функционирует в неожиданных изменениях и тревожных тенденциях развития, а также этап разработки и реализации Декларации по управлению рисками и Программы управления рисками. Установлено, что важной информацией, по которой можно

оценить вероятность наступления предпринимательских рисков, является бухгалтерская отчетность. В перспективе дальнейших исследований рекомендуется исследовать предпринимательские риски в Украине в контексте таких аспектов, как причины, последствия и управления.

Ключевые слова: предпринимательский риск, субъект хозяйствования, учетно-аналитическое обеспечение, процесс управления предпринимательскими рисками, информация, бухгалтерский учет и финансовая отчетность.

Summary. *The article reveals the features of accounting and analytical support for entrepreneurial risk management. It was found that entrepreneurial risk is a certain act as a result of which the business entity may suffer losses. It is proved that entrepreneurial risks should be classified according to the specifics of origin, the specifics of the legal settlement, the specifics of industry affiliation, the specifics of the consequences, the specifics of the duration of the impact of entrepreneurial risk, the specifics of the expression of will, the specifics of the form, the specifics of the level of typicality, the specifics of the level of validity, the specifics of the possibility of assessing and resolving the impact, the specifics of the possibility of insuring entrepreneurial risks, the specifics of the occurrence of entrepreneurial risks by sources of origin, the specifics of the scale of the impact, the specifics of the level of losses and the specifics of character. It is established that the process of entrepreneurial risk management is the process of managing the activities of the business entity as a whole and its individual parts, and takes into account the management of not only existing risks but also potential entrepreneurial risks in space and time, that may occur in the future during entrepreneurial activities. It is determined that the process of entrepreneurial risk management should take into account the stage of preparation and implementation of appropriate measures to reduce*

the risk as a result of making erroneous decisions by business entities, the stage of reducing the impact of possible negative consequences that may occur, especially, if the entity operates in unexpected changes and alarming development trends, as well the stage of development and implementation of the Declaration on Risk Management and the Risk Management Program. It is established that the important information on which it is possible to estimate possibility of occurrence of entrepreneurial risks, is the accounting reporting. In the perspective of further research, it is recommended to study entrepreneurial risks in Ukraine in the context of such aspects as causes, consequences and management.

Key words: *entrepreneurial risk, business entity, accounting and analytical support, entrepreneurial risk management process, information, accounting and financial reporting.*

Постановка проблеми. Ефективне управління підприємницькими ризиками вимагає проведення своєчасної, а також якісної їх ідентифікації, враховуючи особливості, які притаманні діяльності конкретного суб'єкта господарювання (підприємницької структури). До такого процесу мають бути залучені відповідні фахівці (спеціалісти), які чітко знають специфіку підприємницької діяльності, зокрема такими спеціалістами мають бути економісти, бухгалтери, фінансисти, юристи та технологи. Ці працівники (фахівці) можуть визначити, які саме потенційні втрати і перешкоди суб'єкт господарювання може зазнати сьогодні і/або у перспективі при здійсненні окремих видів підприємницької діяльності.

Водночас тут доцільно також відмітити, що сьогодні особливо визначальною є роль облікових працівників у такому процесі, оскільки саме такі працівники мають можливість визначити нормативи витрат у відповідності до кожної статті калькуляції чи то робіт, чи то процесів, чи то продукції і відобразити їх в обліку, здійснивши аналіз доцільності таких

втрат та їх економічну обґрунтованість.

Звідси очевидно, що з огляду на важливість ролі облікових працівників у досягненні високого рівня ефективності підприємницької діяльності, не менш важливого значення набуває обліково-аналітичне забезпечення управління підприємницькими ризиками. Все це обумовило актуальність теми дослідження, його доцільність і важливість у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькими ризиками є предметом досліджень багатьох вчених-економістів, юристів і практиків. За результатами аналізу останніх досліджень і публікацій з'ясовано, що ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснили такі науковці і практики: О. Атамас [1], П. Атамас [1], Н. Бурбело [2], Т. Винник [3], О. Вишневська [4], Л. Гнилицька [5], В. Железняк [6], К. Квасницька [7], Д. Кондратенко [8], Т. Королюк [3], І. Кравець [9], В. Кравченко [10], Г. Крамаренко [1], І. Михайловська [7], В. Мужилівський [8], О. Нестеренко [11], В. Резнікова [9], С. Фімяр [12], В. Шпильовий [12] та інші [13–15].

Так, І. Михайловська і К. Квасницька [7] наголошують на тому, що підприємницький ризик – це певна загроза, якою передбачено виникнення неочікуваних планами і прогнозами фінансових і матеріальних втрат та/чи збитків або ж недоотримання потенційно очікуваних (бажаних) доходів у контексті (або в процесі) здійснення підприємницької діяльності суб'єктами господарювання.

Водночас В. Кравченко [10] за результатами проведених досліджень дотримується думки, що підприємницький ризик – це свого роду комбінація як подій, які тісно взаємопов'язані із основною діяльністю підприємства та від якої залежать результати його функціонування і яка впливає на нього, так і ймовірності настання таких подій і наслідків, які можуть бути за такими подіями.

Враховуючи наявні (вищезазначені) дослідження, тут доцільно також зазначити, що сьогодні не до кінця розкритими є деякі аспекти управління підприємницькими ризиками з позиції обліково-аналітичного забезпечення і з метою: розроблення нових і/або удосконалення існуючих заходів щодо виявлення причин і мінімізації негативних наслідків ризиків; формування відповідного (належного) інформаційного забезпечення для ефективного і результативного аналізу підприємницьких ризиків.

Мета статті. Метою статті є розкрити особливості обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькими ризиками, і на основі цього зробити відповідні висновки, які мають теоретичне і практичне значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес управління підприємницькими ризиками являє собою процес миттєвого реагування на події і зміни, які можуть наступити чи відбутися у контексті здійснення підприємницької діяльності. Водночас відомо, що деякі підприємницькі ризики можуть спричинити настання негативних наслідків через ухвалення управлінських рішень чи здійснення (або ігнорування) окремих дій. При цьому доцільно відмітити, що несприятливим наслідком підприємницьких ризиків може також стати понесення суб'єктом господарювання збитку чи втрати вигоди або виникнення ситуації щодо невпевненості у одержанні прибутку. Звідси очевидно, що підприємницький ризик являє собою певне діяння, внаслідок реалізації якого суб'єкт господарювання може зазнати втрат [1–12].

Не менш важливого і особливого значення у контексті управління підприємницькими ризиками має також той факт, що втрати через підприємницькі ризики можуть навіть виникнути і тоді, коли ретельно було вивчено ринок маркетингологами суб'єкта господарської діяльності і одержано за результатами такого вивчення всебічні достовірні дані, які описують (характеризують) стан і кон'юнктуру ринку, специфіку та

особливості фінансового і виробничого стану конкурентів – інших суб'єктів господарювання, а також їхні плани на перспективи здійснення підприємницької діяльності.

Практика показує, що перш ніж вивчати ситуацію і вплив, за якого можна зазнати певні види втрат, суб'єкти господарювання мають визначити вид підприємницького ризику відповідно до специфіки і особливостей їх діяльності, виходячи із економічної і правової сторони цього ризику [1–15].

З огляду на те, а також базуючись на інформації (про класифікацію ризиків у підприємстві), яка представлена у праці [9], підприємницькі ризики доцільно і рекомендується класифікувати за такими ознаками (особливостями), як:

1) специфіка походження, у відповідності до якої підприємницькі ризики поділяються на внутрішні та зовнішні (зовнішні підприємницькі ризики при тому поділяються на нормальні підприємницькі ризики та підвищені підприємницькі ризики);

2) специфіка правового урегулювання, у відповідності до якої доцільно розрізняти міжнародні підприємницькі ризики (які регламентуються міжнародними принципами і нормами), національні підприємницькі ризики (які регламентуються нормами і стандартами національного законодавства), індивідуальні підприємницькі ризики (які регламентуються нормами і стандартами конкретного суб'єкта підприємницької діяльності);

3) специфіка галузевої приналежності, у відповідності до якої розрізняють страхові підприємницькі ризики, корпоративні підприємницькі ризики, податкові підприємницькі ризики, банківські підприємницькі ризики тощо;

4) специфіка наслідків, у відповідності до якої підприємницькі ризики є пов'язані із юридичною відповідальністю і за якими очікується

настання негативних наслідків відповідно до чинного законодавства, та підприємницькі ризики, які не стосуються застосування законодавства про юридичну відповідальність;

5) специфіка тривалості впливу підприємницького ризику, у відповідності до якої розрізняють триваючі підприємницькі ризики і разові підприємницькі ризики;

6) специфіка волевиявлення, у відповідності до якої розрізняють договірні підприємницькі ризики та позадоговірні підприємницькі ризики;

7) специфіка форми, у відповідності до якої є екстремальні підприємницькі ризики, експериментальні підприємницькі ризики і стихійні підприємницькі ризики;

8) специфіка рівня типовості, у відповідності до якої існують системні підприємницькі ризики та неординарні підприємницькі ризики;

9) специфіка рівня обґрунтованості, у відповідності до якої підприємницькі ризики доцільно поділити на обґрунтовані підприємницькі ризики, частково обґрунтовані підприємницькі ризики та авантюрні підприємницькі ризики;

10) специфіка можливого оцінювання і відповідного врегулювання впливу, у відповідності до якої розрізняють прогнозовані підприємницькі ризики, частково прогнозовані підприємницькі ризики та непрогнозовані підприємницькі ризики;

11) специфіка можливості страхування підприємницьких ризиків, у відповідності до якої є підприємницькі ризики, які можуть бути застраховані, та підприємницькі ризики, які не можуть бути застраховані;

12) специфіка виникнення підприємницьких ризиків за джерелами виникнення – систематичні підприємницькі ризики та несистематичні підприємницькі ризики;

13) специфіка масштабності впливу, у відповідності до якої розрізняють глобальні підприємницькі ризики, загальнодержавні

підприємницькі ризики, регіональні підприємницькі ризики, галузеві підприємницькі ризики, місцеві підприємницькі ризики, локальні підприємницькі ризики;

14) специфіка рівня втрат, у відповідності до якої розрізняють мінімальні підприємницькі ризики, середні підприємницькі ризики, оптимальні підприємницькі ризики, максимальні підприємницькі ризики, критичні підприємницькі ризики, катастрофічні підприємницькі ризики;

15) специфіка характеру, у відповідності до якої є прості підприємницькі ризики (статичні ризики) та складні підприємницькі ризики (динамічні ризики: політичні, економічні, галузеві ризики тощо) [9].

В контексті цього, виходячи із аналізу і класифікації ризиків підприємницької діяльності, серед підприємницьких ризиків за сферою діяльності можна також виділити такі види ризиків [2]: виробничі підприємницькі ризики, комерційні підприємницькі ризики, фінансові підприємницькі ризики, страхові підприємницькі ризики, управлінські підприємницькі ризики, інноваційні підприємницькі ризики, інвестиційні підприємницькі ризики, кредитні підприємницькі ризики, юридичні підприємницькі ризики, а також підприємницькі ризики від здійснення міжнародної діяльності.

Негативні дії різних факторів, включаючи підприємницький ризик, на процес управління підприємницькими структурами викликають певні наслідки. Так, враховуючи інформацію, яка представлена у праці [11], внаслідок настання негативного впливу підприємницького ризику суб'єкт господарювання може зазнати: втрат капіталу, втрат частини активів, недоотримання доходів, погіршення економічних показників (параметрів) діяльності, невизначеності кінцевих наслідків, втрат прибутку, негативних результатів господарської діяльності, додаткових втрат тощо.

З метою недопущення можливих негативних наслідків, спричинених

настанням підприємницьких ризиків (ризикованої події), доцільно якісно оцінити ступінь настання даної події, визначити специфіку (особливості, рівень) впливу кожного ризику і ефективно здійснювати на практиці управління підприємницькими ризиками.

Так, процес управління підприємницькими ризиками являє собою процес управління діяльністю суб'єкта господарювання як в цілому, так і окремими її частинами, і при цьому враховується управління не тільки наявними ризиками, але і потенційними підприємницькими ризиками в просторово-часовому вимірі, що можуть виникнути у перспективі під час здійснення підприємницької діяльності.

Процес управління підприємницькими ризиками складається із низки етапів, серед яких особливе місце і значення займає процедура встановлення підприємницьких ризиків та процедура оцінювання їх рівня впливу на результати підприємницької діяльності, виходячи з аналізу виявлення і аналізу факторів ризиків та величини очікуваних наслідків. У процесі управління підприємницькими ризиками також важливе значення мають методи та інструментарій, який застосовується для нейтралізації негативного впливу ризиків на результати підприємницької діяльності і/або використовується для подолання негативних наслідків, спричинених підприємницькими ризиками. Для виявлення впливу підприємницьких ризиків і для здійснення контролю за ідентифікованими ризиками в процесі ризик-менеджменту необхідно забезпечити безперервний і якісний обмін інформацією, включаючи належну підтримку на результат, про характер підприємницьких ризиків, рівень і специфіку їх впливу тощо [10].

Враховуючи зазначене вище, процес управління підприємницькими ризиками повинен передбачати також такі два етапи, як етап підготовки і реалізації відповідних заходів щодо зниження рівня небезпеки від ухвалення помилкових управлінських рішень суб'єктами підприємництва, а також етап зниження впливу можливих негативних наслідків, що можуть

наступити, особливо тоді, якщо суб'єкт господарювання функціонує в неочікуваних змінах та тривожних тенденціях розвитку.

В контексті цього, акцентуючи увагу на заходах подолання ризиків, доцільно відзначити, що розроблення цих заходів і процедура їх забезпечення мають бути, перш за все, спрямовані на мінімізацію впливу підприємницького ризику на діяльність суб'єкта господарювання, внаслідок чого передбачається провести чітку оцінку можливих втрат, яких може зазнати суб'єкт господарювання. Для реалізації заходів мінімізації впливу підприємницьких ризиків на результати діяльності суб'єкта господарювання сьогодні використовують розроблені нові або удосконалюють існуючі підходи, методи і методичні прийоми (способи), специфіка використання яких залежить як від ефективності їх використання у минулому, так і від оцінки впливу та оцінки ймовірності, які можна одержати за допомогою економіко-математичних моделей для визначення загальної оцінки ризику за ймовірністю та впливом [1–4].

Аналіз сучасної теорії та практики ведення бізнесу доводить про те, що суб'єкти господарювання, здійснюючи підприємницьку діяльність, не в змозі повністю уникнути впливу підприємницьких ризиків, навіть тоді, якщо вже було застосовано відповідні заходи із усунення чи мінімізації небезпеки і/або ризику. Водночас тут доцільно відмітити, що сьогодні певною мірою спрогнозувати вплив ризику і знизити його до мінімального рівня все-таки можна. Для цього використовують різноманітні методи оцінки і прогнозування впливу підприємницьких ризиків на результати підприємницької діяльності, зокрема такі [4]:

– експертний метод (цей метод застосовується тоді, коли є відсутні необхідні статистичні дані чи тоді, коли швидко змінились умови підприємницької діяльності; результат, який отриманий за цим методом, базується на висновках залучених у такий процес висококваліфікованих фахівців);

– розрахунково-аналітичний метод (цей метод базується на теоретичній моделі розвитку суб'єкта господарювання; реалізація цього методу потребує суттєвих матеріальних витрат, значного обсягу знань та вмінь за короткий час і відповідних кваліфікованих спеціалістів у цьому напрямі, тому ним часто користуються, як правило, великі за розміром суб'єкти господарювання, оскільки результати за ним є більш достовірними та ефективними);

– статистичний метод (цей метод переважно використовується при стабільних умовах функціонування суб'єкта господарювання, оскільки потенційні втрати можна оцінити за попередньою інформацією (відомостями і/або даними); суб'єкт господарювання, який оцінює за таким методом вплив підприємницького ризику, має чітко врахувати стратегію розвитку і цілі здійснення підприємницької діяльності у перспективі; окрім того, суб'єкт господарювання має мати всі необхідні ресурси і можливі резерви для того, щоб виконати програму фінансування потенційних збитків, які можуть бути спричинені підприємницькими ризиками).

Акцентуючи увагу на зазначеному вище, суб'єкт господарювання має мати чітку позицію щодо вирішення проблем, основою яких виступає процес управління підприємницькими ризиками. Так, має бути схвалена програма заходів стосовно зниження рівня ризику, а також мають бути прийняті відповідні управлінські рішення щодо належного використання ресурсів і можливих резервів за неочікуваних обставин в динамічних умовах. З огляду на те, управлінські рішення щодо застосування відповідних заходів мають бути ухвалені лише вищим керівництвом, адже лише керівники вирішують основні питання щодо функціонування і розвитку, а також визначають перспективні сфери і можливі напрямки подальшої підприємницької діяльності.

Сучасна методика управління підприємницькими ризиками має складатись із етапу розробки і реалізації Декларації з управління ризиками

і Програми управління ризиками [10].

Так, Декларація з управління ризиками, враховуючи результати попередніх досліджень [10], надає суб'єкту господарювання ряд переваг, зокрема такі:

- дозволяє чітко сфокусувати увагу суб'єкта господарювання на особливостях процесу управління ризиками, а саме – на аспекті топ-менеджменту, адже саме керівники вимушені часто робити заяви про те, якою є їх позиція щодо боротьби із підприємницькими ризиками, а також доносять таку інформацію до інших працівників;

- завдяки цьому документу підвищується рівень підготовки планів про те, як суб'єкт господарювання буде досягати поставлені перед ним завдання у сфері управління ризиками;

- за допомогою документу обов'язки щодо управління підприємницькими ризиками покладаються на конкретних працівників, що у підсумку дає можливість уникнути безвідповідальності осіб, на яких було покладено такі обов'язки;

- положеннями документу передбачено специфіку управління підприємницькими ризиками у всіх підрозділах суб'єкта господарювання.

Як зазначалось вище, одним із важливих документів, який також визначає специфіку процесу управління підприємницькими ризиками, є Програма управління ризиками. Цей документ складається із таких основних елементів [10]: а) резюме, яке потрібно подати вищому керівництву; б) опис бізнесу суб'єкта господарювання; в) стратегічні та тактичні цілі суб'єкта господарювання; г) фактори підприємницьких ризиків; д) оцінювання підприємницьких ризиків, ймовірності їх настання та наслідків, які можуть виникнути в результаті їх настання; е) карти підприємницьких ризиків; є) методи мінімізації і/або нейтралізації впливу підприємницьких ризиків; ж) специфіка економічної ефективності процесу управління ризиками тощо.

В контексті цього з'ясовано, що головною засадою оцінювання підприємницьких ризиків має бути простота оцінки, висока ефективність методу оцінки на результат, оскільки, якщо неправильно встановити і оцінити вплив факторів ризику, то за таких обставин суб'єкт господарювання може понести значно більші втрати чи навіть збанкрутувати. Для виявлення підприємницьких ризиків і проведення достовірної оцінки їх впливу на діяльність суб'єкта господарювання має бути повна, релевантна, точна і оперативна інформація [4; 13; 14].

Тут варто також відмітити, що в основі реалізації процесу управління підприємницькими ризиками має лежати раціональна і точна процедура збору інформації щодо можливих видів підприємницьких ризиків, із якими може стикнутися суб'єкт господарювання. Від якості інформації залежить ефективність процесу управління підприємницькими ризиками на результат, включаючи оцінювання рівня підприємницьких ризиків і можливі наслідки для фінансового стану. Одержувати інформацію для оцінки підприємницьких ризиків можна як від зовнішніх, так і від внутрішніх джерел інформації. Основною інформацією із внутрішніх джерел є інформація (відомості і/або дані), яка представлена у бухгалтерському обліку та звітності.

Так, основними джерелами інформації (про рівень ризику діяльності суб'єкта господарювання), отриманої з внутрішніх джерел, можуть бути [1]:

- форми бухгалтерської, а також статистичної звітності;
- первинні документи, які висвітлюють інформацію про проведені господарські операції, але при тому такі операції мають бути юридично оформлені;
- реєстри аналітичного і синтетичного обліку, різні узагальнюючі документи та аналітичні розрахунки;
- реєстри і форми виробничого обліку, а також управлінської

звітності.

Практика показує, що важлива інформація, за якою можна оцінити ймовірність настання підприємницьких ризиків, є бухгалтерська звітність. Дані, представлені у бухгалтерській звітності, забезпечують високий рівень достовірності одержання тієї інформації, яка є необхідною.

Згідно положень чинного українського законодавства, визначення підприємницьких ризиків за допомогою бухгалтерського обліку має базуватись на принципі обачності. Відповідно до цього принципу: оцінка інформації, представленої у бухгалтерській звітності, не має відображати завищену оцінку активів та доходів або ж занижену оцінку витрат і зобов'язань суб'єкта господарювання. Якщо ж таке відбувається, то вплив невизначеності повинен бути врахований суб'єктом господарювання при: а) встановленні доходу; б) участі у спільній підприємницькій діяльності; в) знеціненні активів; г) створенні резервів витрат та платежів у перспективі; д) проведенні обліку фінансових інструментів; е) розкритті певних видів інформації щодо результатів діяльності окремих сегментів, діяльність яких може бути припинена тощо [5].

Враховуючи зазначене вище, тут доцільно також зазначити, що бухгалтерський облік має виконувати функцію інформаційного забезпечення процесу управління підприємницькими ризиками суб'єкта господарювання [3].

Разом з тим, доцільно наголосити, що у ході проведення оцінки і вимірювання впливу підприємницьких ризиків необхідно застосовувати універсальний підхід, який має базуватися як на якісному (передбачає ідентифікацію джерел виникнення підприємницьких ризиків), так і на кількісному аналізі (передбачає визначення кількісного розміру підприємницьких ризиків) [12].

На практиці досить часто суб'єкти господарювання використовують для оцінювання впливу підприємницьких ризиків методику Due Diligen [8].

Ще одним інструментом, який дає можливість захисту суб'єкта господарювання від впливу підприємницьких ризиків є формування страхових фондів [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами аналізу наукових праць [1–15] і дослідження практики ведення бізнесу можна стверджувати, що:

– підприємницький ризик являє собою певне діяння, внаслідок реалізації якого суб'єкт господарювання може зазнати втрат;

– підприємницькі ризики доцільно класифікувати за специфікою походження, специфікою правового урегулювання, специфікою галузевої приналежності, специфікою наслідків, специфікою тривалості впливу підприємницького ризику, специфікою волевиявлення, специфікою форми, специфікою рівня типовості, специфікою рівня обґрунтованості, специфікою можливості оцінювання та врегулювання впливу, специфікою можливості страхування підприємницьких ризиків, специфікою виникнення підприємницьких ризиків за джерелами виникнення, специфікою масштабності впливу, специфікою рівня втрат та специфікою характеру;

– з метою недопущення можливих негативних наслідків, спричинених настанням підприємницьких ризиків (ризикованої події), доцільно якісно оцінити ступінь настання даної події, визначити специфіку (особливості, рівень) впливу кожного ризику і ефективно здійснювати на практиці управління підприємницькими ризиками;

– процес управління підприємницькими ризиками являє собою процес управління діяльністю суб'єкта господарювання як в цілому, так і окремими її частинами, і при цьому враховується управління не тільки наявними ризиками, але і потенційними підприємницькими ризиками в просторово-часовому вимірі, що можуть виникнути у перспективі під час здійснення підприємницької діяльності;

– процес управління підприємницькими ризиками, крім основних етапів, повинен передбачати також такі два етапи, як етап підготовки і реалізації відповідних заходів щодо зниження рівня небезпеки від ухвалення помилкових управлінських рішень суб'єктами підприємництва, а також етап зниження впливу можливих негативних наслідків, що можуть наступити, особливо тоді, якщо суб'єкт господарювання функціонує в неочікуваних змінах та тривожних тенденціях розвитку;

– сучасна методика управління підприємницькими ризиками має складатись із етапу розробки і реалізації Декларації з управління ризиками і Програми управління ризиками;

– в основі реалізації процесу управління підприємницькими ризиками має лежати раціональна і точна процедура збору інформації щодо можливих видів підприємницьких ризиків, із якими може стикнутися суб'єкт господарювання;

– важливою інформацією, за якою можна оцінити ймовірність настання підприємницьких ризиків, є бухгалтерська звітність.

У перспективі подальших досліджень рекомендується дослідити підприємницькі ризики в Україні у контексті таких аспектів, як причини, наслідки та управління.

Література

1. Атамас П. Й., Атамас О. П., Крамаренко Г. О. Роль бухгалтерського обліку в управлінні ризиками підприємництва // Академічний огляд. 2016. № 1(44). С. 60–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2016_1_8 (дата звертання: 01.12.2021 р.).
2. Бурбело Н. О. Аналіз і класифікація ризиків підприємницької діяльності // Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2015. № 1(11). С. 160–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/естебі_2015_1_25 (дата звертання: 01.12.2021 р.).

3. Королюк Т., Винник Т. Наукові погляди щодо ролі бухгалтерського обліку в управлінні ризиками // Галицький економічний вісник. 2019. № 2(57). С. 142–152.
4. Вишнеvsька О. А. Фактори та методи оцінки підприємницького ризику в Україні // Інфраструктура ринку. 2016. Вип. 2. С. 122–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2016_2_25 (дата звертання: 01.12.2021 р.).
5. Гнилицька Л. В. Бухгалтерський облік як інструмент управління ризиками підприємницької діяльності // Фінанси України. 2014. № 3. С. 114–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_3_11 (дата звертання: 01.12.2021 р.).
6. Железняк В. В. Формування страхових фондів підприємств як матеріальна основа їх захисту від підприємницьких ризиків // Ефективна економіка. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3504> (дата звертання: 01.12.2021 р.).
7. Михайловська І. М., Квасницька К. І. Теоретичні засади управління підприємницькими ризиками в сучасних умовах господарювання // Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 5, Т. 4. С. 279–282. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_5_4/279-282.pdf (дата звертання: 01.12.2021 р.).
8. Кондратенко Д. В., Мужилівський В. В. Due diligence як комплексна система захисту від підприємницьких ризиків та побудови стратегії // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. № 52. С. 37–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2015_52_7 (дата звертання: 01.12.2021 р.).
9. Резнікова В. В., Кравець І. М. Класифікація ризиків у підприємництві // Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова:

- Матеріали круглого столу (м. Київ, 08 лютого 2019 р.). Наук. ред. В. А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 101–105. URL: <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zbirka-08-02-2019.pdf> (дата звертання: 01.12.2021 р.).
10. Кравченко В. Управління підприємницькими ризиками: сутність та сучасна методика // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2008. № 99–100. С. 70–72.
 11. Нестеренко О. Місце підприємницького ризику в аудиті інтегрованої звітності // Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія: Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Тернопіль, 28 травня 2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 123–126.
 12. Фімяр С. В., Шпильовий В. А. Концептуальні основи оцінювання підприємницьких ризиків // Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 28. С. 186–193. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/28_2019_ukr/30.pdf (дата звертання: 01.12.2021 р.).
 13. Вигівська І. М., Грабчук І. Л., Зеленіна О. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємницькими ризиками // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2015. Вип. 1(31). С. 67–79. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/54272> (дата звертання: 01.12.2021 р.).
 14. Скриньковський Р. М., Семчук Ж. В., Костюк Н. Р. Діагностика ризиків діяльності та особливості страхового захисту підприємства // Бізнес Інформ. 2015. № 12. С. 189–197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_12_29 (дата звертання: 01.12.2021 р.).
 15. Чуприна І. В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки.

2012. № 4. С. 187–193. URL:
<http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/812.pdf> (дата звертання: 01.12.2021 р.).

References

1. Atamas P. Y., Atamas O. P., Kramarenko H. O. Rol bukhhalterskoho obliku v upravlinni ryzykamy pidpriemnytstva // Akademichnyi ohliad. 2016. № 1(44). S. 60–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2016_1_8 (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
2. Burbelo N. O. Analiz i klasyfikatsiia ryzykiv pidpriemnytskoi diialnosti // Ekonomika. Menedzhment. Biznes. 2015. № 1(11). S. 160–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2015_1_25 (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
3. Koroliuk T., Vynnyk T. Naukovi pohliady shchodo roli bukhhalterskoho obliku v upravlinni ryzykamy // Halytskyi ekonomichnyi visnyk. 2019. № 2(57). S. 142–152.
4. Vyshnevskaya O. A. Faktory ta metody otsinky pidpriemnytskoho ryzyku v Ukraini // Infrastruktura rynku. 2016. Vyp. 2. S. 122–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2016_2_25 (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
5. Hnylytska L. V. Bukhhalterskyi oblik yak instrument upravlinnia ryzykamy pidpriemnytskoi diialnosti // Finansy Ukrainy. 2014. № 3. S. 114–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_3_11 (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
6. Zhelezniak V. V. Formuvannia strakhovykh fondiv pidpriemstv yak materialna osnova yikh zakhystu vid pidpriemnytskykh ryzykiv // Efektyvna ekonomika. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3504> (data zvertannia: 01.12.2021 r.).

7. Mykhailovska I. M., Kvasnytska K. I. Teoretychni zasady upravlinnia pidpriumnytskymy ryzykamy v suchasnykh umovakh hospodariuvannia // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. 2010. № 5, T. 4. S. 279–282. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_5_4/279-282.pdf (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
8. Kondratenko D. V., Muzhylyivskyy V. V. Due diligence yak kompleksna systema zakhystu vid pidpriumnytskykh ryzykiv ta pobudovy stratehii // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2015. № 52. S. 37–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2015_52_7 (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
9. Rieznikova V. V., Kravets I. M. Klasyfikatsiia ryzykiv u pidpriumnytstvi // Pershi naukovi chytannia pamiati akademika V. K. Mamutova: Materialy kruhloho stolu (m. Kyiv, 08 liutoho 2019 r.). Nauk. red. V. A. Ustyenko. NAN Ukrainy. In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen, 2019. S. 101–105. URL: <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zbirka-08-02-2019.pdf> (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
10. Kravchenko V. Upravlinnia pidpriumnytskymy ryzykamy: sutnist ta suchasna metodyka // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. 2008. № 99–100. S. 70–72.
11. Nesterenko O. Mistse pidpriumnytskoho ryzyku v audyti intehrovanoi zvitnosti // Oblik, opodatkuвання i kontrol: teoriia ta metodolohiia: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii (m. Ternopil, 28 travnia 2021 r.). Ternopil, 2021. S. 123–126.
12. Fimiar S. V., Shpylovyi V. A. Kontseptualni osnovy otsiniuvannia pidpriumnytskykh ryzykiv // Infrastruktura rynku. 2019. Vyp. 28. S. 186–193. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/28_2019_ukr/30.pdf (data zvertannia: 01.12.2021 r.).

13. Vyhivska I. M., Hrabchuk I. L., Zelenina O. O. Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia pidpriemnytskymy ryzykamy // Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu. 2015. Vyp. 1(31). S. 67–79. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/54272> (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
14. Skrynkovskyy R. M., Semchuk Zh. V., Kostiuk N. R. Diahnastyka ryzykiv diialnosti ta osoblyvosti strakhovoho zakhystu pidpriemstva // Biznes Inform. 2015. № 12. S. 189–197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_12_29 (data zvertannia: 01.12.2021 r.).
15. Chupryna I. V. Poniattia ta klasyfikatsiia ryzykiv v pidpriemnytskii diialnosti // Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Serii: Ekonomichni nauky. 2012. № 4. S. 187–193. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/812.pdf> (data zvertannia: 01.12.2021 r.).